

Aabits,

Kust lühikese ajaga hõlpsaste
lugema ja kirjutama
wõib õppida.

Uuema õpetamise wiisi järele

kirja pannud

J. Kruus.

Lartus.

Schnakenburgi trüff ja kulu.

1883.

Aabits,

kust lühikese ajaga hõlpsaste
lugema ja kirjutama

wõib õppida.

Uuema õpetamise wiisi järele

kirja pannud

J. Krus.

Lartus.

Schnakenburgi trükk ja kulu.

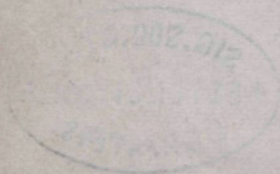
1883.

Zensuri poolest lubatud. — Tallinnas, 15. Detsembril 1882.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

53792

Eeskõne.

Meie juures saab lugemine veel enamiste wana weerimise wiisi (Buchstabirmethode) järele õppitud. See wiis ei ole mitte kõlblik; sest ta toob silbide ja sõnade wahela häälesid, mis säält mitte leida ei ole.

Hääletamise wiis (Lautirmethode) on juba palju parem, sest, et silbides ja sõna des paljalt hääled kuulda on ja mitte tähe nimi. Ta wiib palju rutemine ette seatud märgile ja sunnib last enam isetegewusele.

Ka see raamat soowib, et hääletamise wiisi järele saaks õpetatud. Aga mitte sell kombel, et last esite waewatakse tühja hääle ja silbidega, mis midagi ei tähenda ja millest laps aru ei saa. Kes tahaks pähkliit hammustada, kui ta säält seeft mitte tuuma ei leiaks?

„Laps peab juba hakatusest saadik kõik mõistma, mis ta kirjutab ehk loeb.“ Ta peab esite üht täie siisuga sõna tundma õppima, siis seda lahutama ja neid jagusid jälle kokku panema. On laps sõna täieste tundma õppinud, seda ise kirjutanud ja üksikuid jagusid hästi harjutanud, siis on tall pea need hääled tutwad ja ta wõib neid ilma waewata jälle kokkupanna. Ka siin maksab sõna: „Ei laps nii ruttu unusta, mis ise kokku punus ta.“

Lugema õpetamise wiis jes raamatus on lühidelt järgmine:

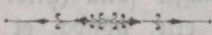
1. Lapsed waatawad pilti ja koolmeister annab lühifest seletust selle raamatu 3. jau järele.
2. Koolmeister räägib sõna (pildi nime) pikamisi ja selgeste lastele ette, nõnda, et nad sõna häälesid järgimööda kuulda, ära tunda ja nimetada wõiwad.

3. Mitme silbilised sõnad lahutatakse.
4. Silbid lahutatakse a) hääleteks, b) umbhääleteks.
5. Terve sõna hääletamine.
6. Koolm. kirjutab esite terve sõna seinatahwli pääle; pärast jagude wiisi. (Need, kes oma lapsi kodu õpetawad ja kellel mitte võimalik ei ole ette kirjutada, need näidaku seda lastele siit raamatust.)
7. Tähe harjutamine kirjutamise läbi käsitahwli pääl.
8. Ära õppitud hääled saawad silbideks ja sõnadeks kokku pandud a) pääst, b) seinatahwli pääl, d) käsitahwli pääl.
9. Trükitähed näidatakse ja loetakse aabitsast.

10. Tähe ja sõnade ära kirjutamine kui kodune ülesanne. Siin on weel tähele panna, et ühel päewal rohkem ei pea õpetama kui seda, mis ühe numbri jaoks on. Sell wiisil õpib laps iga päew ühe tähe täieste ära, j. o. kirjutama, lugema ja tõiste häältega kokku panema.

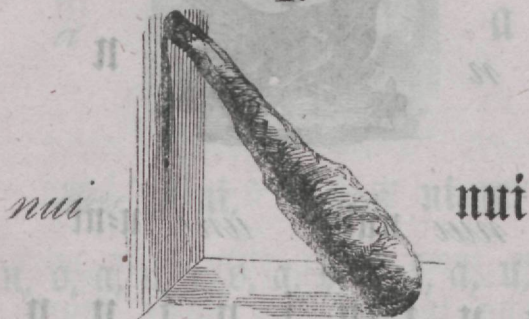
Alaline kordamine on esimese jau juures pääsli. Et lapsed lugemise materjaali pähä ei õpiks, siis lasku koolm. neid sagedaste siit ja säält segiti rea seest lugeda. Näituseks: a) Loe 2. sõna esimese rea eest otsast! b) 3. sõna taffa rea otsast! j. n. e. Abitsa lihas leiad ja wäikse ülesannete kou rehkendamise tarwis. Soowida oleks, et need lapsed, kes üks päew kuus koolis käiwad, neid koolmeistri abiga wälja rehkendaksid. See oleks koolmeistrile fergituseks ja lastele suureks kasuks. Saatku see raamatufene fergitust ja edenemist lugemise, kirjutamise ja ka rehkendamise õpetamise esimese astme pääl.

Wäljaandja.

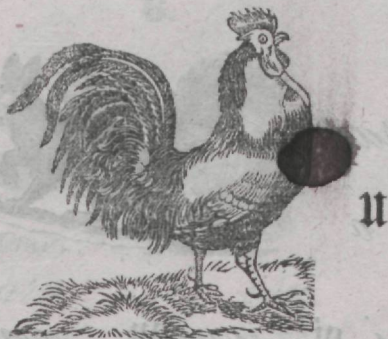
Esimene jagu.

1.

i i

2.

u u
i u i u u i u i

3.

n

n

nni nui, uni u=ni

n, u, i, u, i, n, i, u, n.

4.

orau

oraw

a

o

oi oi, on on, onu o=nu.

o, i, u, n, i, u, n, o, u, n, i, o.

5.

ani a=ni, nina ni=na.

i, u, o, a, u, i, o, a, o, u, i, a, u, o, i;
ni, ai, oi, au; ni, on, no, nu.

6.

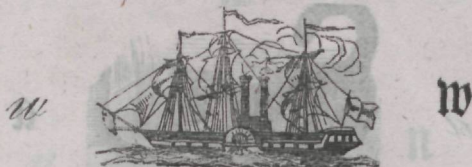

aru, ori, ora.
a=ru, o=ri, o=ra.

aur, urr, noor, ruun, — no=rin, nu=rin.

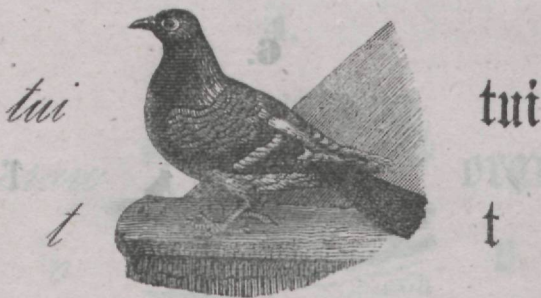

7.

wui, wai, awi, iwa.
wui, wai, a-wi, i-wa.
 noor, woor, wiin, riw, wiir, wiru;
 wa-na, wa-ri, wa-ri, wi-na, wurin.

8.

ta ta, ait ait, toit toit.
 taat, tuur, ruut, taar, niit, tiw, rutt, nutt;
 toru, turi, tina, tanu, tatar.

9.

lill lill, *ilu* i=lu, *wilu* wi=lu.

lai, lau; laul, laut, liiw, tuul, linn,
ina, ila, tila, nali, wali, wili, tuli,
talu, lawa, wala tina; noo'l, too'l.

10.

lōwi

lōwi

ō

ō

ōi ōi, *ōli* ō=li, *wōi* wōi.

lōi, tōi, wōit, ōun, ōru, tōrw; ōla,
ōlut, lōwi, wōru, wōrit;
i, u, o, ō, a, u, ō, i, o, a; oi, ui, ōi, ai, au, ōu.

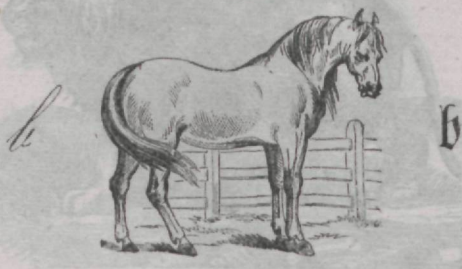
11.

ei ei, teie tei=e, elu e=lu.

loe less, tee, eit, ðel, nōel, nael, tael,
laew; waene, wale, wile, tere, tera,
wene, weri, terwe, teraw, neli naela.

12.

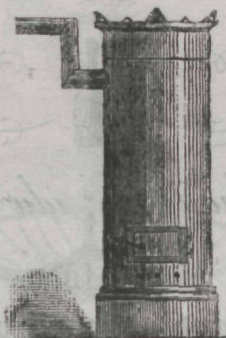
uba u=ba, tuba tu=ba, luba lu=ba.

leib, abi, nobe, lobe, waba, naba, raba,
taba, laba, libe, liba, tiba, wibu, tibu.

13.

ahi

ahi

h

h

oh oh, ah ah, nah noh, hein hein.
 hool, ahi, ihu, rohi, hari, hõbe, raha,
 waha, rahe, wahe, mahe, tahe, lahe,
 õhtu, leht, waht.

14.

lehmad

lehmad

m

m

ma, mu, nimi, mari.

ma, mu, ni-mi, ma-ri.

taim, waim, liim, tuum, ilm, ime, meie
 ani muna, meri, weri, rumal, humal,
 riim, wiim, tahm, lehm, tamm, rumm.

15.

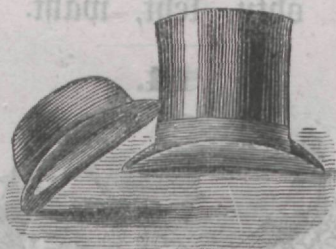

raud raud, laud laud, idu idu, udu udu.

luud, haud, õde, tõde, wend, lind,
üdi, tüdi, nudi, tudi, wader, nõder,
rada, muda, madu, muld, anna tuld!

16.

kübar

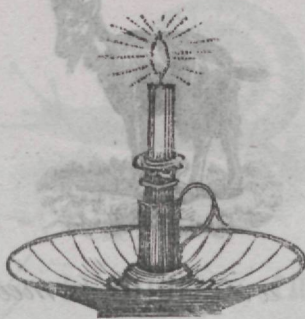
kübar

kiri kiri, kari ka=ri, kurk kurf.

ka, kuu, kuub, koer, keel, kell, tuff,
nuff, waff, laff, woff, noff, koff, —
nahf, tahf, tuhf, muhf, worf, nõrf, —
wana, kari, kana, kala, kali, nali.

17.

ü

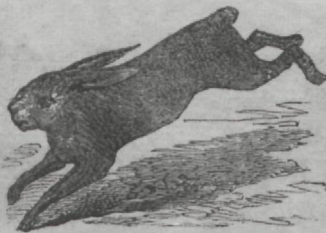

ü

tühi tü=hi, tüli tü=li.
tüff, küll, kü'tt, mütt, müür, küür, —
müra, küna, tüwi, küinal, kübar, kündma.

18.

jänes

jänes

ä

ä

äi äi, käi fäi, täi täi, hääl hääl.

äär, määr, ära, fära, wäriu, färin,
wäli, fäli, häbi, fäbi, mähf, wähf,
wälf, täht, wärw, täna, tänu, tädi, —
täna oma hääd emä, loe, ära naera!

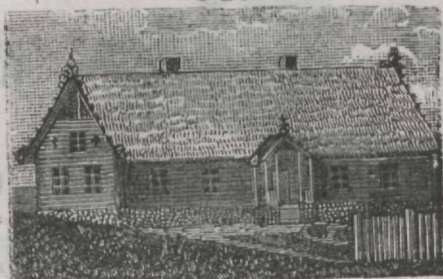
19.

ois õis, *wiis* wiis, *mees* mees.

täis, waks, üks, kaks, maks, — kõis on uus,
mis on wana? kus on kana? mis teeb
mees? kes elab wees? terwis on kallis,
mis on raste? raud on raste, lill on ilus,
tema on rõõmus.

20.

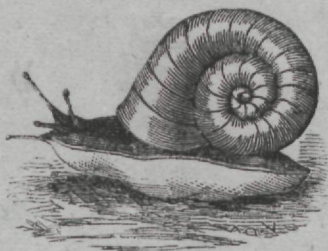

ja ja, *jah* jah, *juba* juba, *jahe* jahe.

jook, raja, taja, maja on waja, jälle, jutt,
juut, mina olen lana juures, tule minu
juurde! ma lähen wälja, tule minu järele!
tema jääb kodu, meie käime jala.

21.

tigu

tigu

g

g

jalg jalg, tugi tugi.

tigu, ligu, naga, waga, nägu, fägu, jagu, wagu, lagi, nagi, higi, ligi, nuga, luga, — lammas waga, hunt tige, laud on walge, tema on julge, kes räägib?

22.

ööpikk

ööpikk

p

p

öö öö, too töö, woo wöö.

lööf, fööf, hөөwel, rөөwel, lööf on walus, öö on mööda, lammas föhib, kes röhhib?

a, e, i, o, u; ä, õ, ö, ü; au, ae, ai; õu, õe, õi; oe, oi; äi; õi; ui; ei.

23.

puu

p

p

puu puu, pind pind, piip piip.

fapp, lapp, tupp, fupp, nupp, pulk, toop,
roop, pere, puru, pigi, pagan; palu ema!
kes annab piima? keldris on pime, kes
õpib, laps õpib, pois loeb, pada keeb,
weri on punane, mis on palaw?

24.

film

f

film

f

fiil fiil, fiid fiid, asi asi, usk usk.

suu, film, suur, jaar, isa, kisa, kesa, pesa;
mina pesen, sina jooksed, tema küsib;
meie sõidame, teie usute, nemad sõdiwad,
kes lasseb püssi? sina otsid nuga, ära
ole laisk, mina jeda ei sall.

Wäikesed kirjutus- ja trükitähed.

a	ä	k	ķ	l	ļ
b	ß	l	l	t	t
d	d	m	m	u	u
e	e	n	n	w	w
g	g	o	o	ä	ä
h	h	p	p	ô	ô
i	i	r	r	ö	ö
j	j	s	s	ü	ü

25.

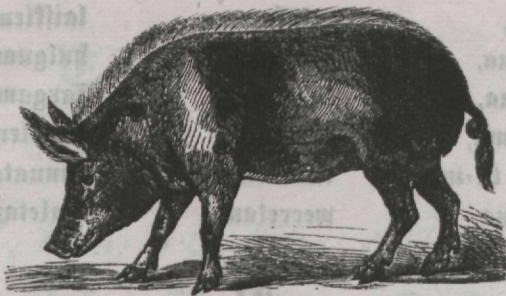
ai, ei, oi, oh, mu, ma, ta,
on, ju, ka, su, au, ja, ah;
lill, pill, puff, kuff, luff, juff, tuff,
lapp, sapp, lapp, noff, woff, koff, soff,
tamm, kamm, konn, nupp, tupp, supp;
ro'tt, ko'tt, po'tt, kü'tt, piü'tt, la'tt, ma'tt,
wa'rs, pa'rs, ka'rm, a'rm, pa'un, wa'un.

26.

oim, ait, loit, toit, pael, fael, waew, faew,
naer, kaer, söim, löim, raud, laud;
puu, suu, luu, kuu, taar, kaar, paar,
riik, kiik, piik, tiik, mees, sees, wees, ees,
säär, määr, tiür, küür, töö, wöö, söök,
juur, juur, puur, aas, kaa's, paa's.

27.

a-ni, abi, aga, ase, asi, ahi, aru;
eha, ehe, elu, ema, esi, ega, edew;
ida, idu, iga, ilu, ime, isa, iwa, isu;
oda, oja, oma, ori, ora, ofi, ofa, oraw;
õige, õla, õlut, õhtu, õng, õnn, õnn;
uba, udu, uhe, uni; iile, iimin.

28.

käbi, häbi, raba, jaba, fibu, tibu, jada, pada,
 wiha, liha, rohi, tühi, wiga, siiga, taga, waga,
 paha, waha, muna, puna, lafe, kafe, mehed, lehed,
 magu, jagu, file, wile, wali, kali, süsi, küsi
 rōsi, tōsi, kesa, pesa, kana, wana, mina, siina,
 wari, kari, mari, fari, weri, meri, ime, pime,
 awi, sawi, wilu, pilu, kuri, muri, tume, jume.

29.

tust, ust, kaks, paks, maks, jaks, põrm,
 hirm, wien, kōrs, kōrw, tōrw; kirj, siirp,
 tolm, kolm, siit, tiit, kuld, muld, jalg, ling,
 king, laist, wits, kits, laps, kops, nöps, küps;
 ta'lw, ja'lw, ku'lp, ju'lp, to'nt, fo'nt.

30.

is-tu-ma,	uskuma,	üttelema,
riid-le-ma,	nuhtlema,	muldama,
wältama,	ootama,	õppima,
rääkima,	arwama,	ärkama,

ekfima,	tuiskama,	laisflema,
turnima,	hulkuma,	hulguma,
wedama,	jätkama,	kargama,
puhkama,	salgama,	kauplema;
is-tu-ta-ma,	kaswatama,	kannatama,
seletama,	weeretama,	waletama.

31.

mina õpin, sina tuled, tema läheb, meie jookseme,
 teie pesete, nemad laulavad; isa läks linna, lind
 teeb pesa, lill õitseb, tuul wingub, wend teeb tööd,
 wiin teeb joobnaks, ka'is sööb liha, munal on koor,
 laud on wana, tint on must, weri on punane,
 meri on lai, wähl näpistab, jänes kargab, kala
 on wees, wihm kastab, kes kaswatab?

32.

kes loeb? kes joeb? kes saeb? kes laeb?
 kes sööb? kes lööb? kes püüab? kes hüüab?
 kes huikab? kes luikab?
 kes pargib nahka? kes teeb sahka?
 kes rainb seina? kes niidab heina?

Tõine jagu.

1.

u U, Uni; o O, Olga; t T, Tartu.

u U, Uni; o O, Olga; t T, Tartu.

Uba õitseb.

Dras kaswab.

Tuli põletab.

Ust loodab.

Draw kardab.

Tuul wingub.

Ülem walitseb.

Õde õpetab.

Tina sulab.

2.

p P, Pärnu; b B, Bern; r R, Riia.

p P, Pärnu; b B, Bern; r R, Riia.

Päike paistab.

Berlin on suur linn.

Pääsuke lendab.

Balkani mäed on kõrged.

Puu kaswab.

Breemen on prii linn.

Ruun hirnub.

Rasw järiseb.

Rehi kuiwab.

3.

f F, Siim; l L, Leena; d D, Don.

f F, Siim; l L, Leena; d D, Don.

Silm näeb.   Lumi sulab.
Süsi on must.   Vind laulab.
Siga rõhib.   Lehm mäletseb.

Doonau on suur jõgi.
Detsembril on jõulud.
Düüna ja Dwiina on jõed.

4.

i, j Jüri; k K, Kaarel; h H, Hans.

i, j Jüri; k K, Kaarel; h H, Hans.

Ingel walwab.   Ruff laulab.   Hunt hulub.
Zumal õnnistab.   Kana sibliib.   Härg luitab.
Ise on armas.   Konn krooksub.   Saaw paraneb.

5.

a A, Adam; n N, Noomi;

a A, Adam; n N, Noomi;

m M, Mai.

m M, Mai.

Atkan on puhas.   Nõges kõrwetab.   Ma aurab.
Meg on kallis.   Nool lendab.   Maja seisab.
Mhi on soe.   Muga loikab.   Mari kaswab.

6.

w W, Wiidu; g G, Georg; e E, Eewa.

w W, Wiidu; g G, Georg; e E, Eewa.

Wesi woolab. Grodno on linn. Ema armastab.

Woi julab. Gibraltar on kindlus. Ekfitus tuleb pea.

Woff kedrab. Goldingen on linn. Gestikeel on ilus.

Suured kirja- ja trükitähed.

A	Ä	L	Ö	U	Ü
B	ß	M	Œ	W	Ẃ
D	Ð	N	Ŕ	Ä	Û
E	Ë	O	Œ	Ö	Û
G	Œ	P	Œ	Ö	Û
H	Œ	R	Ŕ	U	Û
I	Ï	S	Š		
K	Œ	T	Ŧ		

7.*)

Ahi on palaw. Gesel on hall. Hunt on tige.
 Ilm on ilus. Jää on külm. Kasukas on soe.
 Lumi on walge. Meri on sügaw. Nuga on teraw.
 Onu on rikas. Pesa on wäike. Rebane on kawal.
 Su'lg on kerge. Taewas on sinine. Uks on kõrge.
 West on selge. Wär on kitsas. Sun on magus.

8.

Ani ujub.	Tüdruk kedrab.	Hans raiub.
Inimene mötleb.	Ka'ss kargab.	Lammast sööb.
Mütt kaabib.	Naga tilgub.	Dras haljendab.
Pasun hüüab.	Negi libiseb.	Saun tosfab.
Lamm kaswab.	Uni waewab.	Wili walmib.
Wihm sadab.	Herne õitseb.	Koer haugub.

9.

Mida luff on suur. Doonau jõgi on lai.
 Gesli kõrwad on pikad. Herne wars on rabe.
 Ilma jutt on kahtlane. Kiriku torn on kõrge.
 Leiwa ahi on kummitud. Mehe siida on julge.
 Nisu leib on hää. Noosilill on ilus. Piibu pigi
 on mõru. Lina jalg on katki. Kambri seinad
 on walged. Mehe ahi on must.

10.

Uwi ujub jões. Emis magab õies. Isa
 sööb kambri. Kari käib metsas. Pilibik lendab

*) Siin saab lapsela . (punkt) tutwaks tehtud.

wäljal. Marjapuu kaswab aias. Tuli põleb ahjus. — Poiss kirjutab wirgaste. Meie loeme hääste. Tema õpib halwaste. Memad naerawad kõwaste. Mina ei naera mitte kõwaste. Mina loen kõwaste.

11.

Mina otsin krikwelt. Tema otsib raamatut. Ema õpetab last. Isa künnab põldu. Kütt lasseb lindu. Ka'ss püüab hiirt. Tema sööb leiba. — Onu kinkis mulle sule. Tädi andis temale mütsi. Sulane annab hobusele kaeru. Wend wiib kaupmehele linnu. Tema toob õele kingad ja mulle saapad.

12. *)

Kes loeb? Mina loen. Doe kõwemine! Kelle raamat see on? See on minu wenna raamat. Kellega ja lähed linna? Ma lähen oma isaga linna. Keda tema otsib? Tema otsib sulast. Tule tupp! Mis jääb siis on? Ma tahan sulle midagi öelda. Ole sina siin! Sa ei tohi külma wett juna! Murra waelele oma leiba! Palu ja tee tööd.

13. **)

Süri, Mari, Leena ja Maali niidawad heina. Miina teeb leiba, feedab leent, pühhib tuba, liipsab lehma ja joodab wasskaid. Madam ja Gewa oliwad eimesed inimesed. Kes waletab, see warastab.

*) Siin on ? (küsimise märk) ja ! (õhutamise märk) tähele panna.

**) Siin saab , (komma) ja ; (semikoolon) tähele pandud.

Rahu kosutab; waen kantab. Söö, mis küps ja räägi, mis tõsi! Igal linnul oma laul; igal mehel oma wiis. Tee tööd ja palu Jumalat; siis auustawad ja armastawad sind kõik. Wara kadunud, wähe kadunud; julgus kadunud, palju kadunud; aau kadunud, kõik kadunud. Mis sa õpid, õpi häästi; pea meeles, mis sind kästi.

13. *)

„Tüts ae! Tule siia!“ hüüdis ema. „Säh, sin annan sulle lugemise raamatu. Wõta kätte ja loe mulle, mis sääl sees on!“

Laps waatas raamatu sisse ja ütles: „Oh, ema, seda ma ei wõi teha; see on väga raske!“

„Katsu aga, lapsuke,“ ütles ema. „Ega puu ühe laastuga lange!“ —

Tüts luges ühe sõna ja weel ühe sõna ja siis weel ühe sõna. Ta läks röömu pärast punaseks kui päewa poolt õnn. Tema luges nüüd jänesest, rebasest ja ka lõwist. Oh ja kallis aeg! See oli rööm.

*) Siin saab : (oolon) ja „“ (jutumärk) tähele pandud.

Kolmas jagu.

Nende piltide seletused, mille nimedest Ies jaos harjutatawad hääled wõetakse.

Nui.

Taat lõhub nuiaga abiga puid. Ta lööb esite kirwe puuhalu sisse, wirutab nuiaga paar wõmmu kirwe pihta ja puu on lõhki.

Kapsad tambitakse sügise nuiaga kõwaste tõrre sisse kinni, et õhki wähele ei tungi, mis kapsad ära kuivataks ja mautumaks teeks.

Mis tehakse uhmre-nuiaga? ko'lg-nuiaga? möösri-nuiaga? marga-nuiaga.

Draw.

Draw on kena erk loomake. Ta on närija elajate seltsi. Temal on suured mustad filmad. Kõrwade otsas on karwa tutid. Temal on suur karwane jaba, mis peaaegu keha pikune on. Draw on selja päält enamiste punakas kollane. Kõhu alt on ta walge. Salsgadel on terawad küüned ronimise tarwis. Drawad kargawad suure osawusega ühe otsa päält teise pääle ja ühe puu otsast teise otsa.

Drawad elawad enamiste kuuse metsade sees, sest et nad kuuse kändide sees seemneid otsiwad. Nad sööwad ka päiklid ja tamme-tõrusid.

Kui orawal midagi kõwad asja närida ei ole, siis kaswawad ta esimesed hambad pikaks.

Drawa nahkadeft tehakse kasufaid.

Lui.

Luid on väga ilusad ja armsad linnukesed. Neil on enamiste sinihallid suled keha kattedeks. Talad on lühikesed, siiwad pikad ja terawad. Noka ots on pisut kõwer.

Luid istuwad sagedaste katuksel. Säälnad puhastawad ja seadawad oma sulgi. Seepärast on nad ilusad ja siledad, nagu wiisakad ja puhtad lapsed. Luid elawad paaristikku. Iga paari jauks on kuudis ise pesa. Luid muneb enamiste iga kuu 2 walget muna. Neid hauduwad ema ja isa kordamisi. Noored tuikesed on üsna paljad ja väga jõuetumad; aga wanad soendawad ja söödawad neid, kunni nad ise endid aidata wõiwad.

Külwi ajal peab neid finni peetama, sest, et nad muidu palju kahju teewad. Talwel söödetakse neid käest.

Lõwi.

Lõwi on elajate kuningas. Tema on kasside feltstist. Tall on ümargune pää. Nägu, kael ja õlad on suure lafaga kaetud. Keha tagumisel poolel on lühike karw. Saba otsas on suur karwa tutt. Lõwil on imekspanemise wäärt teraw kuulmine ja nägemine. Tema jõud on nii suur, et ta üheainsa

käpa ehk saba hoobiga suure elaja maha võib lüüa. Kuida kass hiirega, nõnda võib lõvi hobuse ehk härjaga mängida. Päewa ajal on ta väga laisk ja magab paksu rästastiku sees. Wideswiku ja öö ajal käib ta jahil pääl. Oma ettewõtmitst kuulutab ta hirmus kõwa mõiramisega. Seda kuuldes jääwad kõik tõised loomad waguksi ja põgenewad, kus keegi saab. Sääraniis jõgede ja hallikate juures, kus tõised loomad joomas käiwad, waritsewad nad oma saaki. Hobused, metsvärjad ja kitsed on nende kõige armsam toit. Lõwi lihale on wänge magu. Tema nahast tehakse tekkisid.

Rebane.

Rebasel on punane karw, suur karwane saba, pikk teraw nina ja kikkis kõrwad. Ta elab maa sees, kus tema pojad pehme asemel pääl magawad ja wanadest suure hoolega toidetud saawad. Sagedaste tulewad nad ka oma koopast wälja päikese paistele ja mängiwad siis väga lenaste.

Rebase toit on jänesed ja kõiksugu mets- ja kodulinnud, keda ta suure kawalusega püüda mõistab. Seepärast ütleb ka rahwas mõnest kawalast inimesest: Ta on kawal kui rebane!

Jakobson.

Ahi.

Igas elumajas on ahi. Temal on jalg, küljed, põrand, lagi, juu ja kolle. Ahju sees on truubid.

Ahjule tehakse ka korsten, kust suits wälja peab minema. Korsten peab aga tihti puhastatud saama, sest et muidu õnnetus wõib tulla.

Meie ahi on teilisikwiist. Pääle selle on weel pott-, raud- ja portselaan-ahjusid.

Talwel, käreda külma ajal, õpime meie tundma, mis kasu ahi meile toob. Aga mitte üksipäinis talwel, waid ka kewade, sügise ja suwelgi peab ta meid teenima. Ahju kõetakse puude ja turbastega. Tule ülestegemine olgu wanema inimeste, aga mitte laste asi! Sest „waras jätab warna seina, aga tuli mitte!“

Lehm.

Lehm ei ole mitte nii ilus kui hobune. Tema keha on paks ja jõmmis. Saba on pikk. Otsaesine on lai. Pää küljes on sarwed, kõrwad ja silmad. Lehmal on suur suu ja kare keel. Salgade otsas on sõrad. Ehk ta küll nii ilus ei ole kui hobune, siiski on ta üks wäga kasulik koduelajas. Meie teame kõik, et leib ja kartuhwliid wõiga palju paremine maitsewad, kui ilma wõita. Ka pühade saiad, kuida memm ütleb, peawad enam moka järele olema, kui wõid ja piima taigna sisse segatakse. Lehma ja wassika pargitud nahast tehakse pastlid, kingi, saapaid j. n. e. Tema liha on magus toit. Raswast saab küünlaid ja seepi. Sarwedest tehakse kammisid ja sõrgadest teedetakse liimi. Sõnikuga rammutakse põldu. — Mis sööb lehm? —

Kübar.

Kübar pannakse pähä. Kübarssepp teeb teda kas wildist, õlgedest, siidist ehk sametist. Slest kübarat kantakse suwel, sest et ta kerge on. Kui meie ühte majasse astume, ehk kui mõnda teretame, siis wõtame kübara ehk mütsi maha. Kes seda teeb, on auupakkis ja wiisakas; kes aga seda mitte ei tee, on rumal. Mõned poisikesed ja ka mehed ei wõta päewal otjal kübarat ehk mütsi pääst ära, just kui oleks see jenna külge kinni liimitud. See on väga rumal ja päälegi kahjulik. Sest kui päänahk hingata ei saa, siis ohtab ta üles ja walged wasikad wõtawad wõimust.

Misjugune kübar on kõige pisem ilma pääl.

Jänes.

Jänes elab põllu pääl ja metsas. Tall on pikad kõrwad, lühike saba ja ümargune pää. Tema kuulab hääste ja jookseb wiledaste. Jänese esimesed jalad on lühemad kui tagumised. Sellepärast wõib ta ülesmäge paremine jooksta kui allamäge. Sagedaste teeb ta kikki ja waatab enese ümber. Jänes magab lahtise filmadega. Tema on väga arg loom ja sellepärast sõimatakse teda „argpüksiks“. Wäikest krabinat kuuldes pühib ta metsa. Temal on palju waenlasi, nõnda kui: kütid, koerad, rebased, hundid, kullid ja weel mõned muud loomad.

Jänese toit on rohi, ristithein, oras ja kapsad. Kui nälg käes, siis lepib ta ka haawa okste ja koorega. Sunapuu aias võib ta suurt kahju teha. Tema liha süüakse; nahast tehakse mütsisid ja karmadest wilti.

Tigu.

Teol on ilus keeruline karp seljas, mille külge ta kinni on kaswanud. Tema pää on pehme. Selle küljes on katsumise sarwed; kahe pikema otsas on silmad. Oma väikse terawa häämastega närib ta rohu taimed katki ja sööb neid ära. See läbi teeb ta rohuaias ja põllu pääl palju kahju. Need taimed, mis ta sööb, muudawad endid ta kõhus läikivaks ilaks, millega ta ennast kinni hoiab, kui mööda rohtu üles ronib. Sellest ilast teeb ta oma maja päew päewalt ikka juuremaks. Kui talw kätte tuleb, siis tõmmab ta ennast oma karbi sisse, paneb ilaga ukse eest kinni ja uinub magama. Nõnda magab ta, kunni kewadine soe teda jälle üles äratab.

Döpiff.

Döpiff on kõige laulu-lindude kuningas. Eht ta ise küll tõsise ja toreda loomuga on, siiski kannab ta liht roostekarwa, halli kuuekest, mis kõhu alt natuke wäljas on. (Mimeta tema teha jagusid!) Tema rõõmustab meid õhtu hilja ja hommiku wara oma kalli, ilusa lauluga. Döpiff on rändaja-lindude seltsi. Tema tuleb iga kewade sooja Ahwrika maalt

meie juurde, ja juba juwe lõpul läheb ta senna jälle tagasi. Meie juures otsib ta omale eluasemeks noort jõeäärast metsa, ehk niisugust, kus toomingad kaswawad. Oma pesa teeb ta paksu põõsa sisse öiete maa lähedale. Sell on kuivast puulehtedest ja raagudest põhi. Pesa ise on kuivast koorekestest ja kõrrekestest tehtud ja seest häästi pehmeste ära wooderdatud. Rahju aga, et kassid, rebased, nirgid ja tõhud selle kalli linnukese pesa ära rikuwad. Sellepärast, armas laps, kui ja ööpiku ehk mõne muu linnu pesa leiad, siis hoia teda kui silma tera. Ööpiku toit on mutikad ja wäikesed ussid. Ka marju sööb ta hää meelega.

Silmad.

Silmad on kõige kallimad ihu liikmed. Sest mina wõin nendega näha oma armast isa ja ema. Silmade abiga wõin ma lugeda, kirjutada ja kõiksugu muud tööd teha. Kus ma käin ehk liigun, jääb näen Jumala suurt wäge ja tarkust. Iga taimekene, iga loomakene, iga mullatükikene hüüab mu wastu: „Tule siia, armas laps, ja waata mind! Ka mina olen taewa Isa käte töö ja wõin find tema imekspanemise wäärt wäge ja tarkust tundma õpetada.“

Tõstan ma filmi taewa poole, jääb paistab kuldne päike oma heleda läikega minu filmadesse. Sõsel paistab kuu ja tuhanded tähed säravad taewa lautuses. — Kõik seda wõin ma oma filmadega näha.

Kui meie aga nende pääle mõtleme, kellele Zumal oma targa nõuu järele filmawalgust ei ole annud, siis saame öiete aru, kui kallis taewa Isa and film on. Sest pimedad ei näe mitte seda looduse ilu, mis meie näeme. Nende ümber on igawene öö ja pimedus. Sellepärast, armas laps, pane käed risti ja ütle: Tänu Sulle, taewa Isa, et Sa mulle filmad oled annud.

Seda kallist ihu liiget, filma, on Zumal targaste warjanud. Silm ise ehk filmamuna on filma augus. Kui meie teda katsume, siis märkame, et kõwa kont igal pool ta ümber on. Ülewal pool filma on kulmu karwad; need hoiawad, et higi filma ei jookse. Allpool kulmusid, filma pääl on filmalaug. Sellega võib filma finni pigistada ja seeläbi teda tolmu, suitsu ja liia palawuse eest hoida. Laugude küljes on ripsmed. Ripsmed kaitsewad filmi liig heleda walguse eest.

Palawus, üleliig hele ja tume walgus teewad filmadele haiget. Silmi ei tohi mitte hõõruda, nõnda kui pahurad lapsed seda teewad, kes rusikaga filmad punajeks suruwad ja sellkombel neid ära rikuwad. Mõned lapsed katsumad, kes kõige kauemine päikese siise võib wahtida. Ka see on kahjulik.

Kelle film näeb kõik?

Meljas jagu.

Mõned riimid, salmid, mõistatused
ja jutud.

1.

Suits on libe.	Ungerjas on libe.
Kohi on haljas.	Teo on paljas.
Tüdruk on wile.	Pää on file.
Kiisk on luine.	Mets on puine.
Jutt on mahe.	Ilm on taha.
Veem on wesine.	Leib on kesine.

2.

Hunt ulub.	Suff kulub.
Karjane huikab.	Härg luitab.
Siga rõhib.	Pammas kõhib.
Loomus ärkab.	Kohi tärkab.
King pigistab.	Talg higistab.
Kelle jalg tatsub,	selle suu matsub.

3.

Uksel on luff.	Saalal on suff.
Peremehel on fari.	Kukel on hari.
Toal on lagi.	Seinal on nagi.
Püsil on noo'l.	Wokil on poo'l.
Sängil on teff.	Seal on peff.

Alnal on raamid.	Wiinal on aamid.
Tõllal on puff.	Abjul on nuff.
Linnul on noff.	Herral on koff.
Poisil on müts.	Memmel on Jüts.

4.

Laud on puust.	Kamm on luust.
Küünal on wahast.	King on nahast.
Raha on kullast.	Znimene on mullast.
Saabas on nahast.	Piip on pahast.
Pada on rauast.	Pörand on lauast.
Rätt on siidist.	Suff on niidist.

5.

Kus on puu?	Kus on fuu?
Kus on tool?	Kus on fool?
Kus on tint?	Kus on lint?
Kus on feel?	Kus on meel?
Kus on faar?	Kus on taar?
Kus on lammas?	Kus on hammas?

6. Maljakad küsimised.

Kes käib jaluta ja lööb käsita?
Kes katab iga aasta katuksid?
Kus on mesi kõige magusam?
Misparast on kõik kirbud mustad?
Millal sööwad sandid saia?

Kuidas võime wett sõelaga kanda?

Kelle film ei näe midagi ja kelle film näeb kõik?

Rus on hobune ohjata, mees piitsjata, tee tolmuta?

Misfugune puu on leheta?

7. Wana = sõnad.

Aeg annab hääd nõuu.

Räba ei kuku kännust kaugele.

Parem karta kui kahetseda.

Pill tuleb pika ilu järele.

Suur tükk ajab suu lõhki.

Üks käsi peseb teist.

Walel on lühikesed jalad.

Wirk käib 5 korda, laisk korral katkestab.

8. Mõru joot.

Ena oli haige ja pidi palju kannatama.

Tema lapsed oliwad väga kurwad. Leeni, kõige wähem, ei tahtnud haige woodi juurest ära minna ja palus sagedaste ena, et ta terweks saaks. Üks-

kord nägi ta rohu klaasi ja küsis, mis sääl sees oleks.

Ena ütles: „See on wäga mõru joot, ja mina pean seda jooma, et ma terweks saan.“ Selle pääle

ütles Leeni: „Kui ta nii wäga mõru on, siis tahan mina teda sinu eest juua, et sa terweks saad.“ Ena

naeratas, sest see oli temale ta walu sees suureks rõõmuks ja troostiks, et ta lapsed teda nõnda armastasiwad.

9. Poisikene ja peegel.

Wäike Miku oli üksi tuppa jäänud. Ta ronis aja-wiiteks oma kepist hobusega laua pääle. Laua kohal seinä pääl rippus suur peegel. Miku juhtus kord ülespoole waatama, ja nägi peegli sees wäikest poisfi, kes imestades ta otja wahtis. Poisikene peeglis oli ilus priske jõmpfikas kähara hiukste, punase põskede ja sinise silmadega, just kui Miku ise. Miku naeratas teda nähes. Poisikene naeratas ka. See oli Miku meelepärast. Ta tõmbas käega ja ütles: „Tule siia! ja wõid ka minu hobuse seljas sõita.“ Poisike tõmbas ka käega. Miku raputas pääd ja ütles: „Ei, sina pead minu juurde tulema!“ Poisikene raputas ka pääd. See wihastas Mikku ja sellepärast tegi ta diete wihase näu. Poiss tegi ka. Miku näitas talle rusikat. Poiss ka. Miku süda läks täis ja näitas poisile keelt. Poiss ajas ka keele wälja. Täis wiha tõmbas Miku oma hobuse ja walas sellega kurja poisile filmi wähele, mis kartsatas. Oh pala sikk! Ka peegel oli puru katti. Mis saawad isa ja ema ütlemä!

10. Laps ja ahi.

„Sina must mees,“ ütles laps ahju wastu, „kas ja ka ükskord omale töisi riidid selga ei pane! Waata, kuidas lauad, kapid, toolid ja pingid kõik puhtad on! Sina üksi istud nurgas nagu tahmanui. Tohoo! Kas sull häbi ei ole!“

Mhi aga jäi wait, ega rääkinud sõnakestki; seisis wagusti nurgas ja mõtles: külap saame näha, mis ja siis räägid, kui suwi mööda on. Tõeste saan ma siis su meelepärast olema, mu lapsuke! —
Suwi oli möödas, külmad sügise tuuled wingušiwad toa taga ja talw tuli ja puistas lund üle maa ja mere. Poisikene tuli liugu lastmast ja waatas nüüd sõbralikult ahju pääle ja ütles teda kallistades: „Armas, kallis ahjukene! Kas ja ka soe oled?“ —

11. Mõistatus.

Kui on kõige külmem,

Mina kõige kuumem;

Kui on kõige kuumem,

Mina kõige külmem.

Suwel olen sugu soowitaw,

Talwel kõige tarwilisem.

Mõista, mis ma olen! —

12. Tütarlaps ja lillike.

Lapsuke: „Kannike,

Kaunike!

Miks nii ajad õilmed lahti?

Kas sull ilus walgust wahti?“

Lillike: „Sese,

Šrnake!

Walgust ikka ilus wahti,

Sest ka sinul filmad lahti.“

13. Riisutatus.

Wäike Hans kirjutas lambris akna all. Sääal pistab päike pää aknast sisse ja naeratab: „Armas laps, mis ja siin üksi istud? Tule wälja minuga mängima!“ Hans ei lastnud ennast eksitada ja ütles: „Enne peab töö walmis olema!“ Poiss kirjutas edasi.

Sääal koputab üks wäike, ilus linnuke akna pihta ja siristab: „Hans, tule metsa! Oh kui ilusaste sääal lilled õitsewad.“ Tema lühike wastus on: „Enne peab töö walmis olema!“

Hans kirjutas ja kirjutas, et pää aurab. Sääal waatab õunapuu aknast sisse ja ütleb: „Kes nõnda wirt wõib olla? Waata kord minu õunu, mis sell õösel sulle küpsiks olen teinud.“ „Enne peab töö walmis olema,“ oli poisi wastus.

Nüüd on ta oma tööga walmis. Nuttu paneb ta oma kirjutuse nõuud ära ja jookseb aeda. Hõitsa! kuidas sääal päike paistab! Puuke wiskab talle õunu kätte, lind laulab ja nikutab pääga teretamiseks. Nüüd kargab Hans rõõmu pärast ja huikab, mis kõlab:

„Töö on tehtud, waew on nähtud,
Nüüd on aega mängida.“

14. Kolm mõistatust.

1.

Olen imeline mees,
Luud mull pääl ja liha sees.

2.

Geft orajas, keškelt kerajas,
Tagast lai kui labidas.

3.

Suure õuna suurune,
Venifoorma pikune.
Mõista, agar lapsuke!

15. Lillitesele.

1. Tere armas lillite
Halja rohu süles!
Jälle unest kewade
Aratand sind ülles.

2. Jälle armas Jumal löi
Sulle kuldse kuue:
Päike sulle patši tõi
Sidus siidist uue.

3. Kewadise ilula
Hiilgab nüüd su jume,
Kunni ilma armuta
Katab niitu lumi.

4. Jälle tuleb kewade
Toob sull suwe rikka;
Sonne hõlmas öieke,
Sitsjeb ifka, ifka.

A. H—Id muudetub.

16. Wiisatas kombe.

Üks reisija läks ühest külast läbi. Mõned poisikesed olivad tee pääl mängimas. Kui wõõras ligemale tuli, jäiwad nad paremat ja pahemat kätt tee äärde seisma, wõtswad mütsid pääst maha ja ütlesiwad wiisakalt: „Tere õhtust!“ „Tere jumalime!“ wastas küla-mees sõbralikult ja kui ta mõne sammuli oli edasi astunud, pööris ta tagasi ja küsis: „Misjugune tee läheb Tartu?“ „Paremat kätt!“ hüüdsiwad poisikesed.

„Jah, paremat kätt, armas külamees,“ ütles üks nende scast ja läks temaga ühes kunni küla otsa, kus ta reisijale õiget teed wõis näidata.

17. Järelemõtlemiseks.

Neg on kõige kallim wara, seepärast pruugi teda targaste. Ara unusta waest ära, kui sull röömsad päewad on. Kurjad kõned rikkuvad hääd kombed ära. Mis noorus korjab, seda leiab wanadus eest. Waga inimene palub oma waenlaste eest. Zumal nuhtleb kurja last, aga hääle annab ta röömu ja õnne.

Kus ma seisän, kus ma liigun,

Taewa Tja kättis kiigun. —

18. Karjane.

1. Ma olen wäike karjane.

Mull loodud laulja keel,

Sest laulan kui üks lōoke

Ja rōomus minu meel.

2. Ma taewa waatan ülesse,

Mull tuleb meelde see,

Et jääll mull helde karjane,

Ma tema tallese.

3. Sind kallis taewa karjane,

Ma tänan südamest,

Et hoiad, kaitsed heldeste

Mind oma tallekest.

Rörber.

19. Tõsine meel.

Poisikene istus õhtu widewiku ajal oma õeke-
sega juttu fosistades toas. Sääal astus isa sisse,
kes praegu aiaft tuli. Ta oli kurb ja ütles: „Oh
mis olen ma aias näinud! Kaks noort õunapuud
on maha lõigatud. Kes on minu röömu nõnda rikku-
nud?“ Poisikene lõi kartusega silmad maha. Isa
aga ütles: „Kas sina ei tea, kes seda on teinud?“
Poeg waatas isa otsa ja ütles wärisewa häälega:
„Mina tegin seda, armas isa! Ma arwasin neid
pajukesteks ja lõikasin neist kaks mängu witsa. Ma
palun sind, armas isa, anna mulle andeks!“ Isa
keelas teda tõine kord weel sellesarnast tegemast. Poisi-
kene läks sõnalausumata ja wesiise silmadega magama;
aga ta süda oli siiski röömus, et ta oma süüdi oli
üles tunnistanud.

20. Töö ja waesus.

Kus töö on tuppä tulemas,
Sääal waesus wälja minemas;
Kus töö ei kesta edasi,
Sääal pöörab waesus tagasi.

21. Külmi wesi.

Peeter oli kangeste jooksnud. Higi tilkus tall
mütsti alt, kui ta isa juurde tuli.
Isa ütles: Kas sull jänu on?
Poeg: On küll.

Isa: Eks sa siis lähe warfi jooma?

Poeg: Ei mitte, armas isa!

Isa: Miks mitte?

Poeg: Minu keha on weel väga palaw.

Isa: Mis sellest wiga on?

Poeg: Sa ise oled mind mitu korda teelnud sojast ja higisest pääst joomast.

Isa: Tõsi küll! Aga kas tead ka weel mispärast?

Poeg: Higistades on inimese veri palaw. Soob keegi siis külma wett, siis tarratab veri kopsu soonte sees ära ja ei saa enam jooksta.

Isa: Mis kahju peab siis sellest tulles?

Poeg: Tarratand veri hakkab kopsu soonte sees mädanema ja wiimaks mädaneb kõik kops ära.

Isa: Mis haigus see on, mis inimene siis põeb?

Poeg: See on kopsu-tõbi ehk tiiskus.

Isa: Tõsi! See on väga paha haigus, mille wastu ka tohtri rohud ei taha mõjuda.

22. Mõistatused.

1.

Esite walge kui lumi,
Pärast kui haljendaw rohi,
Wiimaks werew kui weri,
Lapsel magus kui mesi.

2.

Päält teraw, alt lai,
Sisu magusam kui sai,
Sinine on minu koor,
Armastab mind iga noor.

3.

Taluta jooksen,
Käsitä tšun,
Kõrta karjun,
Waluta wingun.

J. Surt.

23. Lapsute ja õiete.

1. Kust sa teadsid õiete,
Et meil tulnud kewade?
Kes sull ütles mustas mullas,
Et nüüd päike hiilgab kullas?

2. „Päike ise teadust tõi
„Mulle kuldse kuue löi
„Ütles: „Tõuse! lehi sa,
„Niit ja nurm on ehita!“

Piirikiwi.

24. Siga ja lammas.

Siga: Dule, läki porilompi püherdama!

Lammas: Tänan wäga! Seda ei ole mull tarwis.

Siga: Sina oled edew, lammas, see on tõsi. Sa tahad iga päew puhast ja peenikesest käära, nagu mõni linna mamsel. Ma näen, et sa priiusest suurt lugu ei mõista pidada.

Lammas: Hm! Et paha ja pori sees pöörelda wõiksin? Ei ialgi! Mina armastan priiust laia lahke wälja pääl, aga mitte pori ja muda sees.

Siga: Ets kae! — Willakandja tahab targem olla, kui üks meie meestest! Kas utemamsel teab siis, kes ma olen?

Lammas: Mõnda kui sina praegu oled, tunneb sind iga loom.

25. Rebane ja wiinamarjad.

Rebasel oli nälga, ta leidis ühe wiinapuu, mis üleval otsas marju täis oli. Rebane luusis tüki aega puu ümber ja püüdis igal wiisil marju kätte saada, aga ei saanud. Tuba hakkasiwad linnud tema tühja waewa naerma. Rebane, kes nende hirwitamist kartis, wenitas mokke ja ütles: „Ptü! Marjad on weel üsna toored ja hapud, ega mina neid ei tahagi.“

26. Waese lapse laul.

„Beere looja, päewakene,“

Kalla alla kallikene!

„Beere looja wete kaudu,“

Kalla kase ladwa kaudu!

Saada rahu rammetule,

Hingust wäsiind hingedele!

Wäsinud on wäetimad,

Nörkenud on nõdrakesed.

Ei ole waesel warjufesta,

Kehwal kehal kattedesta:

Kivi külma külje alla,

Mätas märga alla päada,

Udu tad õrna uinutamas,

Kaste kallist kaisutamas.

Piiritiwi.

27. Wiis meelt.

Mägemiseks on mull silmad,

Kuulmiseks on minul kõrwad,

Haistmiseks mull ninakene,

Maitsemiseks mull keelekene,

Tundmiseks mull nahk ja sõrmed

Seda kõik mull Jumal annud.

28. Nasta ajad ja kuud.

Kewade kuud on: Märts, April ja Mai, mill
lumi sulab, rohi kasvab ja lilled õitsevad. — Suwe
kuud on: Juuni, Juuli ja August, mill wili walmib.
— Sügise kuud on: September, Oktoober ja Nowem-
ber, mill wili kokku pannakse ja õunad puude ostfaste
maha wõetakse. — Talwe kuud on: Detsember, Ja-
nuar ja Webruar, mill maa walge lume all puhkab.

29. Zumal.

„Kus on Zumal, emakene, kes puid ja lillised
kaswatab, kuidas sa mulle oled ütelnud? Nõnda küsis
wäike Miina oma ema käest. — Ema ütles: „Zumal
on taewas, aga ta maa pääl meie juures. Tema on
rikas heldusest ja armastab meid, ning meie oleme
tema lapsed.“ „Kas mina ka tema laps olen?“
küsis Miina. „Muidugi,“ ütles ema, „tema armas-
tab ka sind; ta lasseb ka sinu hääks wilja kaswada ja
päikest paista; ta walwab su juures, kui sa magad
ja hoiab sind, kui sa hää laps oled.“ — „Tah, ema,
ma tahan hää laps olla ja Zumalat kõigest südamest
armastada!“ ütles Miina. „See seda, armas laps,“
wastas ema, „siis lasseb Zumal su kätt häästi käia
ja sina saad oma wanematele juurt rõõmu tegema!“

30. Jõulu õhtul.

1. Sa armas, kallis Seesuke
Sa tuled meile lastele,
Meid pidid puhtaks pesema,
Et saaksime su lapsiks ka.
2. Oh, püha, kallis Seesuke,
Su sündimise päew on see:
Seepärast kõige ilma pääl
Ka kõlab laste palwe hääl:

3. Mind õnnista, ma nooruke!

Mu südant, Jeesus, puhtaks tee,

Et püha nagu inglise

Su juurde saaksin taewasse.

Jeesus on truu laste sõber. Ta ütleb: Lastelapsukesed minu juurde tulla, et nad minust õpivad ja mina neid õnnistan; kes minu juurde tuleb, selle pärast on taewariik!

Kirja wahemärgid ja nende nimed.

- punkt;
- : foolon;
- , komma;
- ; semikoolon;
- ? küsimise märk;
- ! hüüu-märk;
- “ jutumärk;
- () ehk [] klammerid;
- = ühenduse märk;
- ' kustutamise märk;
- mõtlemise märk;
- * ehk † osandamise märk;
- § paragrahw ehk jaumärk.

Viies jagu.

Mõned palwed ja 10 käsü.

1. Hommitu laul.

Sinu nimel ärkan üles,

Sulle laulan kiitust ka:

Kanna mind sell päewal süles,

Sunnista mind armuga.

Sina minu Jeesuse,

Mina sinu lapsuse!

2. Ohtu laul.

Wõta mind su tiirwa alla,

Helde, kallis Jeesuse;

Minu pääle armust wala

Oma Waimu rohkeste!

Ole sina minuga,

Kui ma lähen hingama!

3. Jeesuse palwe.

Meie Isa, kes sa oled taewas! Pühitsetur saagu sinu nimi. Tulgu meile sinu riik. Sinu tahtmine sündigu kui taewas nõnda ka maa pääl. Meie igapäewast leiba anna meile tänapäew. Anna meile andeks meie wõlad, nõnda kui meie andeks anname oma wõlglastele. Ära saada meid mitte kiusatuse sisse. Waid päästa meid ära kurjast. Sest sinu pärast on riik ja wägi ja auu igaweste! Amen.

4. Palwe enne söömist.

Tule, Issand, meile wõdraks,
Dnista, mis annud Sa! Amen.

5. Palwe pääle söömist.

Tänage Issandat, sest tema on hää ja tema
heldus kestab igaweste! Amen.

6. Jumala kümme täsku.

1. Mina olen Issand, sinu Jumal. Sull ei
pea mitte tõisi jumalaid olema minu kõrwas.

2. Sina ei pea mitte Jumala oma Issanda
nime ilma asjata suhu wõtma; sest Issand ei jäta
teda nuhtlemata, kes tema nime kurjaste pruugib.

3. Sina pead pühapäewa pühitsema.

4. Sina pead oma isa ja ema auustama, et
sinu käsi häästi käib, ja sina kaua elad maa pääl.

5. Sina ei pea mitte tapma.

6. Sina ei pea mitte abielu ära rikkuma.

7. Sina ei pea mitte warastama.

8. Sina ei pea mitte ülekohut tunnistama oma
ligimese wastu.

9. Sina ei pea mitte himustama oma ligimese koda.

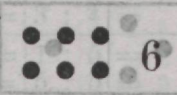
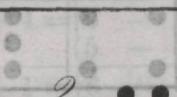
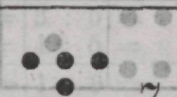
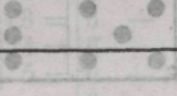
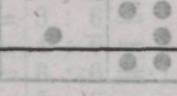
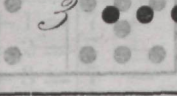

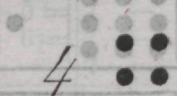

10. Sina ei pea mitte himustama oma ligimese
naist, sulast, ümmardajat, weiksid, ega muud, mis
tema paralt on.

Sest mina Issand, sinu Jumal, olen üks wäga
wihane Jumal, kes wanemate pattu nuhtleb laste kätte,
kolmandamast ja neljandamast põlwest saadik neile,
kes mind wihtawad. Aga neile, kes mind armastawad
ja minu käjud peawad, teen mina hääd tuhandest
põlwest saadik.

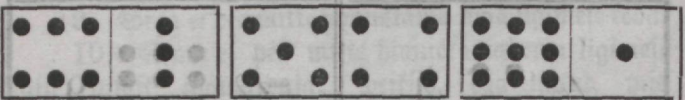
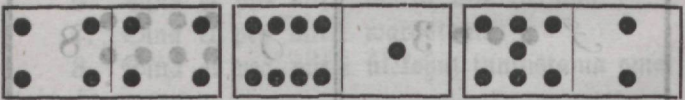
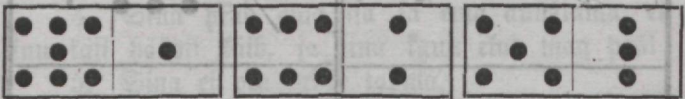
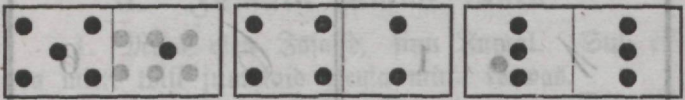
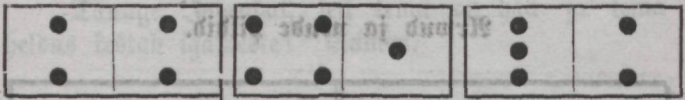
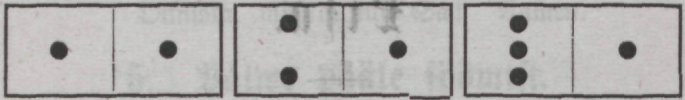
Arvud ja nende pildid.

Pisa.

Arvud ja nende pildid.

	1		6
	2		7
	3		8
	4		9
	5		10

Arwunde lahutamine.

Ülesanded.

1 ja 1 on	1 wähem 1 on	2 ford 1 on	1 on 2 sees 1 ford
2 — 1 =	2 — 1 =	1 × 2 =	2 : 2 =
2 — 2 =	2 — 2 =		
2 ja 1 on	3 — 1 =	3 × 1 =	1 : 3 =
1 + 2 =	3 — 2 =	1 × 3 =	3 : 3 =
	3 — 3 =	1 × 2 +	2 : 3 =
3 ja 1 on	4 — 1 =	4 × 1 =	1 : 4 =
3 + 2 =	4 — 2 =	2 × 2 =	2 : 4 =
1 + 3 =	4 — 3 =	1 × 4 =	4 : 4 =
	4 — 4 =	1 × 3 +	3 : 4 =
4 + 1 =	5 — 1 =	5 × 1 =	1 : 5 =
3 + 2 =	5 — 2 =	1 × 5 =	5 : 5 =
2 + 3 =	5 — 3 =	2 × 2 +	2 : 5 =
1 + 4 =	5 — 4 =	1 × 3 +	3 : 5 =
	5 — 5 =	1 × 4 +	4 : 5 =
5 + 1 =	6 — 1 =	6 × 1 =	1 : 6 =
4 + 2 =	6 — 2 =	3 × 2 =	2 : 6 =
3 + 3 =	6 — 3 =	2 × 3 =	3 : 6 =
2 + 4 =	6 — 4 =	1 × 6 =	4 : 6 =
1 + 5 =	6 — 5 =	4 × 1 +	6 : 6 =
	6 — 6 =	1 × 5 +	5 : 6 =
6 + 1 =	7 — 1 =	7 × 1 =	1 : 7 =
5 + 2 =	7 — 2 =	1 × 7 =	7 : 7 =
4 + 3 =	7 — 3 =	3 × 2 +	2 : 7 =
3 + 4 =	7 — 4 =	2 × 2 +	3 : 7 =
2 + 5 =	7 — 5 =	1 × 3 +	4 : 7 =
1 + 6 =	7 — 6 =	1 × 5 +	5 : 7 =
	7 — 7 =	1 × 6 +	6 : 7 =
7 + 1 =	8 — 1 =	8 × 1 =	1 : 8 =
1 + 7 =	8 — 7 =	4 × 2 =	2 : 8 =
6 + 2 =	8 — 2 =	2 × 4 =	4 : 8 =
2 + 6 =	8 — 6 =	1 × 8 =	8 : 8 =
5 + 3 =	8 — 3 =	2 × 3 +	3 : 8 =
3 + 5 =	8 — 5 =	1 × 5 +	5 : 8 =
4 + 4 =	8 — 4 =	1 × 7 +	6 : 8 =
	8 — 8 =	3 × 1 +	7 : 8 =

8 ja 1 on	9 wähem 1 on	9 ford 1 on	1 on 9 sees 9 ford
5 + 4 =	9 - 4 =	3 X 3 =	3 : 9 =
7 + 2 =	9 - 2 =	1 X 9 =	9 : 9 =
4 + 5 =	9 - 5 =	2 X 4 + 1 =	2 : 9 =
6 + 3 =	9 - 3 =	2 X 2 + 5 =	4 : 9 =
2 + 7 =	9 - 7 =	3 X 2 + 3 =	5 : 9 =
3 + 6 =	9 - 6 =	1 X 5 + 4 =	6 : 9 =
1 + 8 =	9 - 8 =	1 X 7 + 2 =	7 : 9 =
	9 - 9 =	3 X 1 + 6 =	8 : 9 =
9 + 1 =	10 - 1 =	10 X 1 =	1 : 10 =
5 + 5 =	10 - 5 =	5 X 2 =	2 : 10 =
8 + 2 =	10 - 2 =	2 X 5 =	5 : 10 =
6 + 4 =	10 - 4 =	1 X 10 =	9 : 10 =
7 + 3 =	10 - 3 =	2 X 4 + 2 =	3 : 10 =
4 + 6 =	10 - 6 =	2 X 3 + 4 =	4 : 10 =
2 + 8 =	10 - 8 =	3 X 3 + 1 =	6 : 10 =
3 + 7 =	10 - 7 =	1 X 7 + 3 =	7 : 10 =
1 + 9 =	10 - 9 =	5 X 1 + 5 =	8 : 10 =
	10 - 10 =	2 X 2 + 6 =	10 : 10 =

Kordamine.

1 ja 1 on	10 wähem 1 on	1 ford 1 on	1 on 1 sees 1 ford
2 + 1 =	9 - 1 =	2 X 1 =	1 : 2 =
3 + 1 =	8 - 1 =	3 X 1 =	1 : 3 =
4 + 1 =	7 - 1 =	4 X 1 =	1 : 4 =
5 + 1 =	6 - 1 =	5 X 1 =	1 : 5 =
6 + 1 =	5 - 1 =	6 X 1 =	1 : 6 =
7 + 1 =	4 - 1 =	7 X 1 =	1 : 7 =
8 + 1 =	3 - 1 =	8 X 1 =	1 : 8 =
9 + 1 =	2 - 1 =	9 X 1 =	1 : 9 =
	1 - 1 =	10 X 1 =	1 : 10 =
1 + 2 =	10 - 2 =	1 X 2 =	2 : 2 =
2 + 2 =	9 - 2 =	2 X 2 =	2 : 4 =
3 + 2 =	8 - 2 =	3 X 2 =	2 : 6 =
4 + 2 =	7 - 2 =	4 X 2 =	2 : 8 =
5 + 2 =	6 - 2 =	5 X 2 =	2 : 10 =
6 + 2 =	5 - 2 =	1 X 2 + 1 =	2 : 3 =
7 + 2 =	4 - 2 =	2 X 2 + 1 =	2 : 5 =
8 + 2 =	3 - 2 =	3 X 2 + 1 =	2 : 7 =
	2 - 2 =	4 X 2 + 1 =	2 : 9 =

1 ja 3 on	10 wä hem 3 on	1 ford 3 on	3 on 3 fees 1 ford
2 + 3 =	9 - 3 =	2 × 3 =	3 : 6 =
3 + 3 =	8 - 3 =	3 × 3 =	3 : 9 =
5 + 3 =	7 - 3 =	1 × 3 + 1 =	3 : 4 =
6 + 3 =	6 - 3 =	1 × 3 + 2 =	3 : 5 =
7 + 3 =	5 - 3 =	2 × 3 + 1 =	3 : 7 =
	4 - 3 =	2 × 3 + 2 =	3 : 8 =
	3 - 3 =	3 × 3 + 1 =	3 : 10 =
1 + 4 =	10 - 4 =	1 × 4 =	4 : 4 =
2 + 4 =	9 - 4 =	2 × 4 =	4 : 8 =
3 + 4 =	8 - 4 =	1 × 4 + 1 =	4 : 5 =
4 + 4 =	7 - 4 =	1 × 4 + 2 =	4 : 6 =
5 + 4 =	6 - 4 =	2 × 3 + 1 =	4 : 7 =
6 + 4 =	5 - 4 =	2 × 3 + 2 =	4 : 9 =
	4 - 4 =	3 × 3 + 1 =	4 : 10 =
1 + 5 =	10 - 5 =	1 × 5 =	5 : 5 =
2 + 5 =	9 - 5 =	2 × 5 =	5 : 10 =
3 + 5 =	8 - 5 =	1 × 5 + 1 =	5 : 6 =
4 + 5 =	7 - 5 =	1 × 5 + 2 =	5 : 7 =
5 + 5 =	6 - 5 =	1 × 5 + 3 =	5 : 8 =
	5 - 5 =	1 × 5 + 4 =	5 : 9 =
1 + 6 =	10 - 6 =	1 × 6 =	6 : 6 =
2 + 6 =	9 - 6 =	1 × 6 + 1 =	6 : 7 =
3 + 6 =	8 - 6 =	1 × 6 + 2 =	6 : 8 =
4 + 6 =	7 - 6 =	1 × 6 + 3 =	6 : 9 =
	6 - 6 =	1 × 6 + 4 =	6 : 10 =
1 + 7 =	10 - 7 =	1 × 7 =	7 : 7 =
2 + 7 =	9 - 7 =	1 × 7 + 1 =	7 : 8 =
3 + 7 =	8 - 7 =	1 × 7 + 2 =	7 : 9 =
	7 - 7 =	1 × 7 + 3 =	7 : 10 =
1 + 8 =	10 - 8 =	1 × 8 =	8 : 8 =
2 + 8 =	9 - 8 =	1 × 8 + 1 =	8 : 9 =
	8 - 8 =	1 × 8 + 2 =	8 : 10 =
1 + 9 =	10 - 9 =	1 × 9 =	9 : 9 =
	9 - 9 =	1 × 9 + 1 =	9 : 10 =

Arwude lahutamine.

2 = 1 +
 2 = 2 +
 2 = 1 ×
 2 = 2 ×
 3 = 1 +
 3 = 2 +
 3 = 3 +
 3 = 1 ×
 3 = 3 ×
 4 = 2 +
 4 = 1 +
 4 = 3 +
 4 = 4 +
 4 = 2 ×
 4 = 1 ×
 5 = 1 +
 5 = 2 +
 5 = 3 +
 5 = 4 +
 5 = 5 +

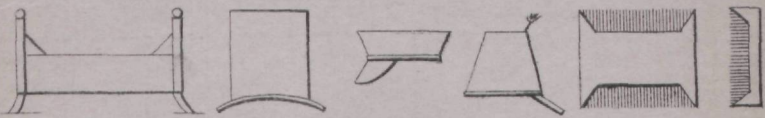
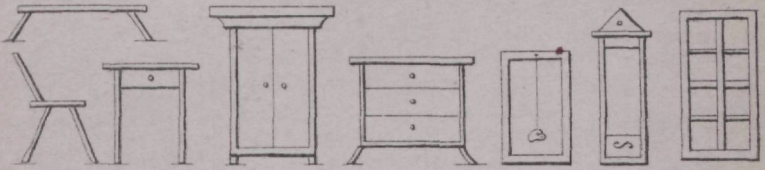
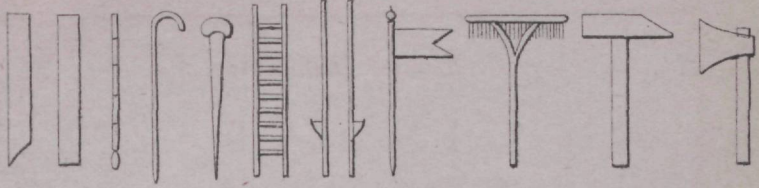
5 = 5 ×
 5 = 1 ×
 6 = 3 +
 6 = 5 +
 6 = 2 +
 6 = 4 +
 6 = 1 +
 6 = 6 +
 6 = 1 ×
 6 = 2 ×
 6 = 3 ×
 6 = 6 ×
 7 = 4 +
 7 = 6 +
 7 = 2 +
 7 = 5 +
 7 = 3 +
 7 = 1 +
 7 = 7 +
 7 = 1 ×

8 = 1 +
 8 = 4 +
 8 = 2 +
 8 = 5 +
 8 = 3 +
 8 = 6 +
 8 = 7 +
 8 = 8 +
 8 = 1 ×
 8 = 2 ×
 8 = 4 ×
 8 = 8 ×
 9 = 7 +
 9 = 1 +
 9 = 5 +
 9 = 8 +
 9 = 6 +
 9 = 2 +
 9 = 4 +

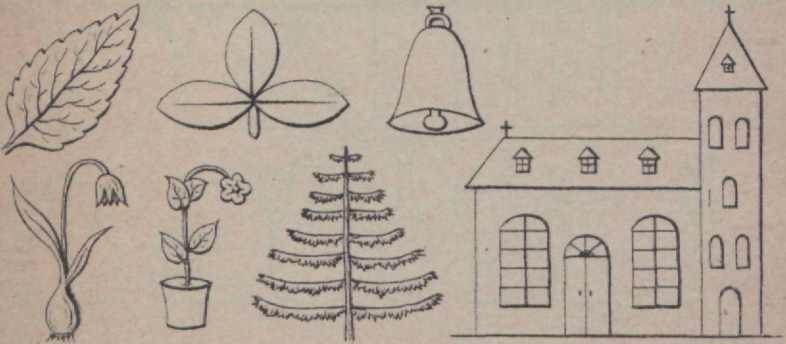
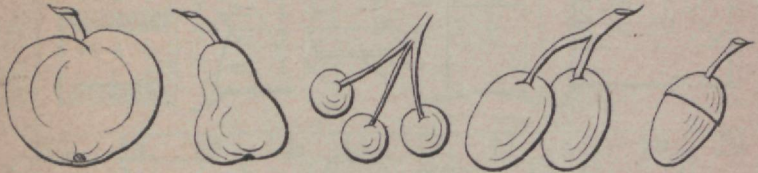
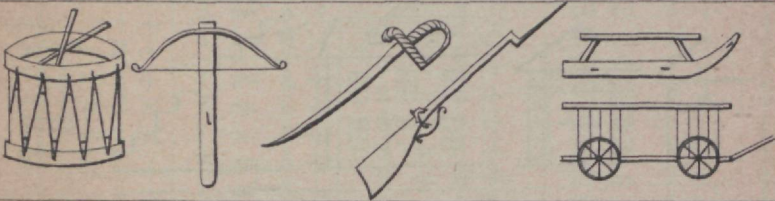
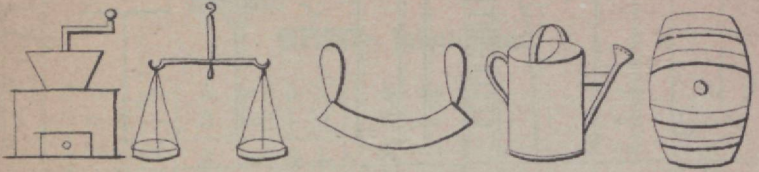
9 = 3 +
 9 = 9 +
 9 = 3 ×
 9 = 9 ×
 9 = 1 ×
 10 = 5 +
 10 = 9 +
 10 = 1 +
 10 = 6 +
 10 = 8 +
 10 = 4 +
 10 = 2 +
 10 = 7 +
 10 = 3 +
 10 = 10 +
 10 = 1 ×
 10 = 2 ×
 10 = 5 ×
 10 = 10 ×

11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20.

I

II.

Schnakenburgi kuluga **Zartus** on trükitud ja igas raamatupoes saada:

Kooliraamatud.

Kirjalikud tööd koolis ja kodu. Kirja pannud J. Pärn. Hind 25 kop.

Kirjutamise õpetus. Laste õpetajatele ja peastkirja õppijatele juhatuses kirja pannud J. Kurrik. Hind 42 kop.

Kooli laulmise raamat. Rues jaos kirja pannud N. Grenzstein. Hind I. ja II. jagu à 10 kop., III. jagu 12 kop., IV. ja V. jagu à 16 kop., VI. jagu 18 kop.

Kooli-kaart. Liivi, Cesti ja Kuura maa. Saksa, Cesti ja Läti keeli. Hind 20 kop.

Laste armuvald. Kirja pannud J. Kurrik. I. ja II. jagu. Hind à 25 kop. — Laste armuvald mõti. Hind 25 kop.

Lõbusad laulud lastele I. Kõrku korjanud N. Grenzstein. Hind 15 kop.

Saksa keele õpetaja Cesti kooli lastele. Kõrku pannud ja välja annud N. Grenzstein. I—III. kooli aasta. Hind köidetud à 50 kop.

Saksakeele õppimise juhatamine. Cestirahwa kasuks kirjutatud. Kirja pannud W. Schneider. Wiiet korda trükitud. Hind köidetud 25 kop.

Palästina ehk tõutatud maa. Juhataja pühas kirjas nimetatud maade tundmisele, koolile ja kodule. Ühe kaardi ja mitme pildiga. Hind 25 kop.

Usu õpetuse raamat. Lutteruse latekismuse järele Cesti rahwakohtidele ja rahwale. I. Kirja pannud P. Undrik. 60 kop.

Uus Abitsaraamat. Kõige uuema õpetusviisi järele kõrku seadnud J. Lüdimõis. Hind 20 kop.

Uus Kirjutamise raamat, kooli lastele ilukirja jaoks. I. ja II. jagu. Hind à 10 kop.

Weikene kiriku lugu. Cesti koolibelle. Martin Lutheri pildiga. Hind 32 kop.

Weikene looduse õpetus. Glajate, Laimede ja Riwide lugu. Cesti alamatele koolidele kirja pannud J. Kunder. 36 kop.

Üleüldine maailma ajaraamat. Kõrku pandud ja väljaantud kooliministeriumi õpetuseplaani järele. Hind 10 kop.

Laste-karistus. Üks õpetlik tõne koolmeistritele ja lastewanematele pidanud J. Lüdimõis. Hind 12 kop.

Laste mängu-tuba. Mitmesugused ilusad tua- ja õue-mängud, kui ka mitmesugused naljatused ja wana-õnad. S. 10 kop.

Laste warandus. Uued ja wanad walmid ja laulud. Esimene raamat. 50 pildiga. Hind 36 kop.

Laste sõber. I. ja II. jagu. 100 pildiga. Hind 35 kop.

Hind 20 kop.